

Xenakis Iannis (1922-2001)

Geniusz architektury i muzyki oraz architektury w muzyce, mistrz [glissand](#) i mas dźwiękowych, energetycznych rytmów i matematycznych abstrakcji przekładanych na dźwięki

Iannis Xenakis urodził się 29 maja 1922 roku w greckiej rodzinie, w rumuńskiej miejscowości Braïla. Gdy miał 4-5 lat, jego muzyczną wrażliwość kształtowała muzyka grana przez matkę na fortepianie i ta, którą słyszał przez radio: klasyczna, cygańska, popularna. W wieku 10 lat został wysłany do szkoły z internatem na wyspie Spetses w Grecji. Czuł się tam samotny, a wolny czas przeznaczał na poznawanie nauki i literatury greckiej, co pasjonowało go przez całe późniejsze życie. Poznał też bizantyjską muzykę liturgiczną, ludową muzykę i taniec grecki, śpiewał w szkolnym chórze.

Studiował architekturę i inżynierię w Atenach, uczył się gry na [fortepianie](#) i teorii muzyki. Podczas II wojny światowej brał udział w greckim lewicowym ruchu oporu. W tym czasie, dzięki koleźce z partyzantki poznał muzykę Beli [Bartóka](#), Claude [Debussy'ego](#) i Maurice [Ravela](#). Gdy uczestniczył w demonstracjach przeciw siłom brytyjskim, które wkroczyły do Grecji pod koniec 1944 roku, został zraniony pociskiem w twarz. Utracił wzrok w jednym oku, trwale też uszkodzony został jego słuch, a na lewym policzku do końca życia pozostała mu głęboka blizna. Natomiast wrażenia dźwiękowe z demonstracji znalazły wyrazisty ślad w jego późniejszej muzyce. W 1946 roku ukończył politechnikę, niedługo później, w roku 1947 zbiegł z Grecji i dotarł do Paryża jako polityczny uchodźca. Tymczasem w Grecji, gdzie rządy sprawowała prawica, został zaocznie skazany na śmierć.

Iannis Xenakis, *Metastaseis*

W Paryżu jako architekt został asystentem słynnego Le Corbusiera (1887-1965), architekta, urbanisty i malarza, autora szeregu modernistycznych, skrajnie nowoczesnych i słynnych realizacji. W trakcie współpracy z Le Corbusierem Xenakis zaprojektował Pawilon Philipsa na Wystawie Międzynarodowej w Brukseli w roku 1958, w którego niezwyklej bryle odtwarzany był z 400 głośników *Poemat elektroniczny (Poème Électronique)* Edgara Varèse'a, przy czym dźwiękowi towarzyszyły projekcje zdjęć. Co ciekawe, to szkice do pierwszej kompozycji orkiestrowej Xenakisa, jaką był utwór [Metastaseis, posłużyły za punkt wyjścia do stworzenia projektu Pawilonu, zainspirowanego kształtem paraboloid hiperbolicznych... A zatem to koncepcje muzyczne były inspiracją dla architektury — tak naprawdę, obie te dziedziny w myśleniu Xenakisa łączy matematyka.](#) W kolejnych latach oddalił się od architektury na rzecz muzyki, komponując szereg dzieł orkiestrowych, w których potężne masy dźwięku poruszają się w przestrzeni, a także realizując utwory mniejszych rozmiarów, co charakterystyczne, zawsze kipiące energią i nowoczesnym myśleniem kompozytorskim.

Ciekawostki

Słynną wykonawczynią utworów Xenakisa jest polska klawesynistka mieszkająca we Francji, Elżbieta Chojnacka, której kompozytor dedykował swoje kompozycje na [klawesyn](#) oraz na klawesyn i perkusję.